

Φάρμακα και κοινωνία: Προοπτικές και προβληματισμοί

Αστέριος Σ. Τσιφτσόγλου

Η επιτακτική ανάγκη του ανθρώπου να αντιμετωπίσει τις διάφορες ασθένειες, τόσο παλιά όσο και επίκαιρη, συνεχίζει να προωθεί την κοινωνική αναγκαιότητα για συνεχή ανάπτυξη και χρήση φαρμάκων στο πλαίσιο της Δημόσιας Υγείας. Αυτή η διαχρονική σχέση μεταξύ των φαρμάκων και της κοινωνίας αποτελεί κομβικό σημείο διαλόγου και αναφοράς με ιδιαίτερο περιεχόμενο, όταν μάλιστα αναφέρεται στη μη ορθολογική χρήση των φαρμάκων και το κόστος των φαρμακευτικών δαπανών που επηρεάζει την ποιότητα της παρεχόμενης περίθαλψης και τα οικονομικά μεγέθη της Δημόσιας Υγείας. Πάνω από όλα αυτά, όμως, συνεχίζουν να πλανώνται ορισμένα βασικά ερωτήματα: (α) Πόσο ασφαλή είναι τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται σήμερα με τον τρόπο που χορηγούνται; (β) Επαρκούν τα ήδη υπάρχοντα φάρμακα για να καλύψουν τον ανθρώπινο πόνο και τις διάφορες παθολογικές διαταραχές του ανθρώπινου σώματος; (γ) Πόσο επηρεάζεται, αν επηρεάζεται, η αποτελεσματικότητά τους από τη διατροφή, ιδιαίτερα σε ευπαθείς ομάδες ασθενών; (δ) Πόσο πληροφόρημένο – ενημερωμένο – είναι το κοινό για τις βραχυπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της χρήσης των φαρμάκων; (ε) Είναι τα υπάρχοντα φάρμακα σχεδιασμένα για τις ανάγκες του εκάστοτε ασθενούς ή για το πλήθος των ασθενών, παρά τις γονιδιακές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζουν;

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί ότι η φαρμακευτική αγωγή πρέπει να εναρμονίζεται με τη διατροφή, αφού επηρεάζεται από αυτήν και μάλιστα καθοριστικά σε ευπαθείς ομάδες ασθενών (διαβητικοί, πάσχοντες από υπερλιπιδαιμία και υπερκολληστεριναιμία, υπέρτασικοί, νεφροπαθείς κ.ά.). Αυτό αποδίδεται εν μέρει στο γεγονός ότι οι διαταραχές και το είδος της διατροφής (πλούσια η φτωχή σε λιπαρά, ιόντα, υδατάνθρακες) επηρεάζουν την κατανομή και την απέκκριση των φαρμάκων, αλλά και τη φαρμακολογική αποτελεσματικότητά τους, π.χ. η χρήση στατινών (αντιλιπιδικοί παράγοντες), σε χρόνια βάση, θα πρέπει να εναρμονίζεται με διατροφή φτωχή σε λιπαρά και κολληστερόλη. Τέλος, σημαντική επιρροή στην ταχύτητα απορρόφησης ασκεί το γαστρικό περιεχόμενο, σε βαθμό μάλιστα που, ενίοτε, μειώνει δραματικά την ποιότητα του βιοδιαθέσιμου φαρμάκου, λόγω αλληλεπιδράσεων φαρμάκων-τροφίμων. Από τα παραπάνω προκύπτει, εύλογα, ότι ο γιατρός, αλλά και ο φαρμακοποιός, επιβάλλεται να συμβουλεύουν και να εξηγούν στους ασθενείς πώς η διατροφή τους πρέπει να εναρμονίζεται με τη φαρμακευτική αγωγή.

Ανεξάρτητα εάν τα υπάρχοντα φάρμακα είναι πολλά ή λίγα, περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικά και ασφαλή, λόγω ανεπιθύμητων ενεργειών, η αλήθεια είναι ότι σε αρκετές ασθένειες (ορισμένα νεοπλάσματα, γενετικές και μεταβολικές διαταραχές, εκφυλιστικά νοσήματα, ιογενείς πανδημίες, διαταραχές προσωπικότητας κτλ.) τα υπάρχοντα φάρμακα ελάχιστα συνεισφέρουν. Η αντιμετώπιση τέτοιων ασθενειών απαιτεί βαθιά κατανόηση της παθογένειά τους σε κυτταρικό και μοριακό επίπεδο, που μόνο η σύγχρονη βιολογική, βιοϊατρική και φαρμακολογική έρευνα μπορούν να επιτύχουν. Η έρευνα και η γνώση οδηγούν συχνά σε αναγνωρίσιμες πλατφόρμες –μόρια στόχους– για την ανάπτυξη καινοτόμων φαρμάκων, με σχεδόν βέβαιη θεραπευτική αποτελεσματικότητα.

Οι ραγδαίες εξελίξεις στη βιοτεχνολογία, τη γενετική, τη μοριακή βιολογία και τη βιοχημεία έχουν οδηγήσει σε καινοτόμα βιοτεχνολογικά φαρμακευτικά προϊόντα (βιοσυνθετικές πεπτιδικές ορμόνες, γονιδιακή θεραπεία, αναπτυξιακούς παράγοντες, ανθρωποποιημένα θεραπευτικά αντισώματα, γενετικά τροποποιημένα εμβόλια κ.ά.), τα οποία αποτελούν το 10-12% περίπου της παγκόσμιας αγοράς φαρμάκων. Αν σε αυτές τις εξελίξεις προσθέσει κανείς τις νεότε-

ρες ανακαλύψεις της απομόνωσης, της καλλιέργειας και της χειραγώγησης των ενήλικων και εμβρυονικών βλαστοκυττάρων (Stem Cells), καθώς και τη θεραπευτική δυναμική που αναδύεται από τη βιοτεχνολογία της κλωνοποίησης σωματικών κυττάρων, τη γνωστή πλέον θεραπευτική κλωνοποίηση, αντιλαμβάνεται ότι οι κυτταρικές θεραπείες για την αναγέννηση των ιστών και τη θεραπεία εκφυλιστικών παθήσεων ανοίγουν ένα νέο παράθυρο στη σύγχρονη θεραπευτική.

Σε αυτό το πλαίσιο των εξελίξεων, όμως, υπάρχουν πολλά βασικά ερωτήματα βιοηθικού προβληματισμού. Πόσο ασφαλείς μπορεί να είναι οι σύγχρονες τεχνολογίες και τα νέα θεραπευτικά σχήματα, όταν μάλιστα σε κάποιο βαθμό «προκαλούν» τις σημερινές κοινωνικές δομές και νοοτροπίες, αγγίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα ατομικά δικαιώματα; Ποιοι μπορεί να επωφεληθούν από τη γνώση του γενετικού μας υλικού – εμείς μόνο ή και κάποιοι τρίτοι ανεξέλεγκτα; Αναμφισβήτητα, η έρευνα για τη νέα γνώση θα συνεχιστεί. Αυτό που έχει πάντα κεντρική αξία, φάρμακα και θεραπείες πρέπει να εναρμονίζονται σωστά, ορθολογικά, έτσι ώστε να βελτιώνεται η ποιότητα ζωής των ασθενών χωρίς να θίγεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και να μεσουρανή η εμπορικοποίηση/εκμετάλλευση του ανθρώπινου πόνου· κάτι που δυστυχώς παρατηρείται σε ορισμένες περιπτώσεις.